

·LOCI LYRICI EMENDANDI

Πρόσφατα είδαν τὸ φῶς τῆς δημοσιότητας δύο βιβλία, ποὺ ἀποτελοῦν (τὸ καθένα) ἓνα εἶδος ἀνθολογίας ἀρχαίων Ἑλλήνων Λυρικῶν Ποιητῶν. Ἡ μία ἐκδόση εἶναι ἐρμηνευτική,¹ ἡ ἄλλη στερεότυπη.² Καὶ οἱ δύο εἶναι χρησιμότερες, γιατί καλύπτουν ἓνα κενὸ στὴ βιβλιογραφία μας. Συγχρόνως ὅμως εἶναι ἀξιολογότερες καὶ αὐτὲς καθ' ἑαυτὲς.³

Πέρα ἀπὸ τὴν αἰσθητικὴ ἀπόλαυση τῶν ποιημάτων ἢ τῇ γενικῇ φιλολογικῇ πληροφόρησιν ποὺ μᾶς δίνουν αὐτὲς οἱ δυὸ ἐκδόσεις, ἀποτελοῦν συγχρόνως ἀφορμὴ νέου καὶ πιὸ γόνιμου προβληματισμοῦ πάνω στὴν κριτικὴ τοῦ κειμένου τῶν διαφόρων ποιητῶν ποὺ περιέχονται σ' αὐτὲς.

Μελετώντας τὶς δύο αὐτὲς ἐκδόσεις ἐντοπίσαμε τέσσερα σημεῖα, γιὰ τὰ ὁποῖα θὰ ὑποστηρίξουμε δική μας γραφὴ (lectionem) ἢ ἐρμηνεῖα, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἀποκλείεται νὰ ὑπάρχουν κι ἄλλα προβληματικά χωρία (loci suspecti).

1. Τὸ πρῶτο ἀπ' αὐτὰ τὰ σημεῖα βρίσκεται στὸ στίχο 11 τοῦ Prg.13 D=14W τοῦ Μυμνέρμου (βλ. Παπαδημητρίου, σελ.81-82, πρβλ. E. Diehl, Anthologia Lyrica Graeca, Fasc. I, Lipsiae, B.G. Teubner, 1954, σελ.55, M.L.West, Iambi et Elegi ante Alexandrum Cantati, II, Oxonii, e Tyr. Clarendoniano, 1972, σελ.87-88). Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ ἀποτελεῖ ἐξῆμνηση ἐνὸς γενναίου πολεμιστοῦ. Ἄς δοῦμε πῶς ἐκδίδει τὸ κείμενο ὁ κ.Παπαδημητρίου:

Οὐ γάρ τις κείνου ληῶν ἔτ' ἀμεινότερος φῶς
ἔσκεν ἐποίχεσθαι φυλόπιδος κρατερῆς 10
ἔργον, ὅτ' αὐγῆσιν φέρετ' ὠκέος ἡελίοιο.

Τὸ πρόβλημα βρίσκεται, φυσικὰ, στὴ χρονικὴ πρόταση. Πράγματι διερωτᾶται κανεὶς τί σημαίνει ἡ φράση «ὅτε... ἡελίοιο». Συνήθως γίνεται δεκτὴ ἡ ἐρμηνεῖα τοῦ Hense "Nullus illo melior dum vivebat."⁴ Ἡ ἐρμηνεῖα αὕτῃ ὅμως ἀπὸ πολλοὺς φιλολόγους θεωρήθηκε ἀνεπαρκής, δοκιμάστηκαν δὲ διάφορες διορθώσεις. Ὁ Klinger, γιὰ παράδειγμα, μετέβαλε τὸ ρῆμα σὲ «τρέφετο»,⁵ ὁ Hartung σὲ «στρέφετο»,⁶ ἐνὼ ὁ Ahrens

1. Α. Δ. Σκιαδά, Ἀρχαῖος Λυρισμός 1, Ἀθήνα, 1979.

2. Γ.-Θ. Α. Παπαδημητρίου, Ἀρχαῖοι Ἑλληνες Λυρικοί, Α', Ἀθήνα, 1979 (ἐκδ. ἀναθ.).

3. Βιβλιοκρισία ἀπὸ τὸν Α. Παναγόπουλο, Ἀρχαιογνώσια 1, γ(1980) 186-87.

4. Bl. Diehl, ὁ.π., κριτ. ὑπόμνημα.

5. Bl. Παπαδημητρίου, κριτ. ὑπόμνημα τῆς σελ.82, πρβλ. A. Colonna, I. antica lirica graeca, Torino, ἐκδ. Lattes, 1966, σελ.52, ὑπόμνημα.

6. Bl. Th. Bergk, P.L.G.R., Lipsiae, 1866, σελ.413, κριτ. ὑπόμνημα.

σὲ «θέρετο». ⁷ Ἄλλοι μετέβαλαν τὸ ἐπίθετο. Ἔτσι ὁ Schneidewin ἔγραψεν «ὄξεος», ⁸ ἀλλὰ ἡ ἀποψή του δὲν ἔγινε δεκτὴ, ἀφοῦ δὲν προσφέρει ἀξιοσημείωτη διαφοροποίηση τοῦ νοήματος. Μιὰ τολμηρὴ, ἀλλὰ ἀτυχεῖ προσπάθεια διορθώσεως κατέβαλεν ὁ Meineke, ποὺ ἀντικατέστησε τὸ ἐπίθετο μὲ τὸ «εἵκελος». Ἀπορρίπτοντας ὁμως τὸ «εἵκελος» ἀναγκαστικὰ ξαναγυρνᾶμε στὰ «ὠκέος» ἢ «ὄξεος» χωρὶς νὰ λύνεται τὸ πρόβλημα. Ἐμεῖς εἰσηγοῦμαστε μιὰ ἀπλὴ λύση, ποὺ δίνει μιὰ σαφὴ ἑρμηνεία: Ἡ διόρθωσή μας ἔχει δύο σκέλη. Πρῶτα μεταβάλλουμε τὸ σύμπλεγμα «ιν» τῆς λέξης «αὐγῆσιν» σὲ «υμ» (ἀπὸ τὴν πρόθεση «σύν»-«συμ») καὶ ἀκολουθῶς μεταφέρουμε τὸ «συμ» στὸ ρῆμα ποὺ ἀκολουθεῖ. Ἔτσι, κατὰ τὴ δική μας lectionem ἔχουμε: «Ὅτ' αὐγῇ ¹⁰ συμφέρετο» ¹¹ (sc. κεῖνος). Ὑστερα ἀπὸ τὴ διόρθωσή μας τὸ κείμενο τοῦ στίχου 11 παίρνει τὴν ἑξῆς μορφή:

...Ὅτ' αὐγῇ συμφέρετ' ὠκέος ἡελίοιο (μὲ βουκολικὴ διαίρεση).

Βλέπουμε ὅτι μὲ τὴ διόρθωσή μας τὸ κείμενο ἐλάχιστα μεταβάλλεται, ἡ μεταβολὴ δὲ αὐτὴ εἶναι μετρικὰ καὶ παλαιογραφικὰ «κατ' ἀρχήν» ἀποδεκτὴ. (Ὁμοιότητα τῶν συμπλεγμάτων «IN» καὶ «YM» καὶ ἀρχικὴ ἀπουσία συλλαβισμοῦ στὰ χειρόγραφα. Ἔτσι μπορεῖ νὰ εἶχαμε: ΑΥΓΗ-ΣΥΜΦΕΡΕΤΟ/αὐγῆσιν φέρετο). Ἀς δοῦμε τώρα τί κερδίζουμε ἑρμηνευτικὰ μὲ τὴ διόρθωσή μας: Πρῶτα-πρῶτα, ἐνῶ τὸ ἀπλό ρῆμα («φέρεσθαι») εἶδαμε ὅτι δημιουργεῖ δυσκολίες, τὸ σύνθετο («συμφέρεσθαι») εἶναι συχνὸ σὲ περιπτώσεις μάχης. Πρβλ. Θ 400 «συννοσόμεθα πόλεμόνδε», Λ 736 «συμφερόμεσθα μάχῃ» κ.ἄ. Ξέρουμε ὁμως ὅτι τὸ ἀπόσπασμά μας περιγράφει μάχη (cf. «φυλόπιδος κρατερῆς»), ἀρα ταιριάζει ἐδῶ τὸ «συμφέρεσθαι μάχῃ» ποὺ εἰσηγοῦμαστε. Ἐκεῖνο ὅμως ποὺ ἔχει ἰδιαίτερη σημασία εἶναι ὅτι μὲ τὴ γραφὴ αὐτὴ τὸ νόημα γίνεται σαφέστερο. «Κανένας δὲν ἦταν καλύτερός του στὴ μάχη, ὅταν ὁρμοῦσε μὲ μόλις χάραζε τὸ φῶς τοῦ ἡλίου» (νοηματικὰ τὸ «σύν» συνδέεται μὲ τὸ «αὐγῇ»: «Σὺν αὐγῇ»). Ὅσο γιὰ τὴ σημασία τῆς φράσης «σὺν αὐγῇ (ὠκέος ἡελίοιο)», αὐτὴ εἶναι σαφής: «Μὲ τὴν αὐγῇ, μὲ τὰ χαράματα, τὴν ὥρα – ἀκριβῶς – ποὺ χαράζει τὸ φῶς». Δηλαδὴ ὁ ποιητὴς ἐδῶ, πολὺ ἀπλὰ μᾶς λέει πῶς ὁ (γενναῖος) πολεμιστὴς του ὁρμοῦσε στὴ μάχη πρῶτος-πρῶτος, μὲ τὸ πρῶτο φῶς τῆς μέρας, ¹² χωρὶς νὰ περιμένει ἄλλους νὰ μποῦν μπροστά.

Ἀξίζει νὰ σημειωθεῖ ὅτι μὲ τὴ διόρθωσή μας τὸ ἐπίθετο «ὠκέος» – ποὺ νοηματικὰ συνδέεται ὄχι μόνον μὲ τὸ «ἡελίοιο», ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ

7. Βλ. Bergk, ὁ.π., πρβλ. Παπαδημητρίου, ὁ.π..

8. Ὁ.π..

9. Βλ. Diehl, ὁ.π., πρβλ. Παπαδημητρίου, ὁ.π..

10. Οἱ κώδικες εἶχαν γραφὴ «αὐγαῖσιν». Τὴ διόρθωση («αὐγῆσιν») ἔκανε ὁ Bergk.

11. Ἀναύητος τύπος, πράγμα συχνὸ στὴν πρώιμη ποίηση.

12. Ἀπὸ ἀρχαιοτάτων χρόνων ὡς σήμερα οἱ μάχες κατὰ κανόνα ἀρχίζουν μὲ μόλις χαράξει.

«αύγῃ»¹³ – γίνεται πió ζωντανό, λεκτικά καί αἰσθητικά ἀναγκαῖο, ἀφοῦ ὁ πολεμιστής «φέρεται (ώκῳς) σύν (ώκείᾳ) αύγῇ ώκέος ήελίοιο» (δηλαδή «γρήγορος σάν τῇ-γρήγορη-ήλιακτίδα»). Τῇ νοηματική σύνδεση τῆς ταχύτητας τοῦ φωτός μέ τήν ταχύτητα τοῦ πολεμιστῆ τήν εἶχε ὑποπτευθεῖ ὁ Ahtrens, πού πρότεινε γραφή «ίς' αύγῆς (φέρετο)».¹⁴ Ἡ διόρθωσή του ὁμως εἶναι πολύ τολμηρή, ὄχι τόσο ἐπειδὴ μετατρέπει τὸ «IN» σέ «IC/ίς'», ὅσο γιατί μεταθέτει τὸ τμήμα αὐτό (sc. «ίς'») στήν ἀρχή τῆς φράσης, πρίν ἀπὸ τὸ «αύγῃ», χωρίς νά μᾶς πείθει ὅτι ὑπάρχει λόγος γιά τῇ μετακίνηση. Ἀντίθετα ἡ δική μας διόρθωση, δίνει τήν ἐννοια πού ἐπιδιώκουμε χωρίς βιασμό τοῦ κειμένου.

II. Ὁ δεῦτερος "locus suspectus" βρίσκεται στὸν τελευταῖο (ἐνατο) σωζόμενο πλήρη στίχο τοῦ frg.74 D=122W τοῦ Ἀρχιλόχου.¹⁵ Ἀς δοῦμε πρῶτα τὰ συμφραζόμενα:

... Δελφῖσι θῆρες ἀνταμείψωνται νομόν
ἐνάλιον καί σφιν θαλάσσης ήχήεντα κύματα
φίλτερ' ήπείρου γένηται, τοῖσι δ' ήδύ ήν+δρος.

Ἡ φράση «ήδύ ήν» εἶναι φανερό ὅτι πάσχει, γι' αὐτὸ τοποθετεῖται μεῖοι σὲ σταυροῦς (q̄inter ciues). Τὸ νόημα βέβαια εἶναι σαφές: Τα ψάρια θά βγοῦν στή στεριά καί τὰ θῆρια (τῆς στεριάς) θά γίνουν ψάρια.¹⁶ Ὡστόσο τὸ τμήμα πού παρουσιάζει «φθορά» δέν ἔχει ἀκόμα θεραπευθεῖ, παρὰ τῖς διάφορες ἀπόπειρες.¹⁷ Ὁ καθ. κ. Σκιαδᾶς, ἀπαριθμώντας τῖς διορθώσεις πού προτάθηκαν, προβληματίζεται σ' αὐτὸ τὸ σημεῖο, διαπιστώνει δὲ ὅτι χρειάζομαστε ἐπίθετο (ἢ ἐπίρρημα) συγκριτικοῦ βαθμοῦ, κατὰ προτίμηση ἓνα τύπο τοῦ ἐπιθέτου «ήδύς», πού νά συνδέεται ἀντιθετικά (cf. «δέ») μέ τὸ «φίλτερα».¹⁸ Παρὰ τῇ διαπίστωση αὐτῇ, ὁ κ. Σκιαδᾶς δέν προχωρεῖ στήν εἰσήγηση τοῦ τύπου «ήδιον», γιατί ἡ φράση «ήδιον δρος» σκοντάφτει μετρικᾶ («-ον» βραχύχρονο, ἐνῶ ὁ τροχαικὸς τετράμετρος χρειάζεται μακρόχρονο).

Μέ ἀφετηρία τήν πió πάνω ἀνάλυση, καταλήξαμε σὲ μιὰ δική μας διόρθωση, πού θά εἰσηγηθοῦμε: Στηριζόμεστε στὸν τύπο «ηειν» (ἀντὶ «ήδύ ήν») τοῦ παπύρου, πού κι ἄλλοι δοκίμασαν νά ἐκμεταλλεῖται.¹⁹ Ἀπὸ τὸν τύπο αὐτὸ εἰκάζουμε (μετασχηματίζοντάς τον κατάλληλα) τῇ φράση «ἡ ιέν' ἐς (δρος)». Ἡ φράση ἀποτελεῖ νοηματικὸ συμπλήρωμα στὸ

13. Ταχείες ἀκτίνες-ταχύτητα τοῦ φωτός τοῦ ἡλίου.

14. Βλ. M.L. West, *Iambi et elegi graeci ante Alexandrum cantati*, II, Oxonii, e Typogr. Clarendoniano, 1972, σελ.88, ὑπόμνημα.

15. Βλ. Σκιαδᾶν, σελ.109, πρβλ. Diehl, Fasc. 3, σελ.32, Bergk, σελ.703.

16. Βλ. Σκιαδᾶν, σελ.109, 113.

17. Βλ. Σκιαδᾶν, σελ.113.

18. Ὁ.π..

19. Ὁ.π..

«*φίλτερα δέ*», δηλαδή ενώ στὰ θηρία τῆς ξηρᾶς θὰ γίνουν πιὸ ἀγαπητὰ τὰ κύματα τῆς θάλασσας, στὰ ὑδρόβια ὄντα (δεελφίνια κλπ.) «*φίλτερα ἢ ἰέν'* ἐς ὄρος». Μετρικὰ δὲν ἔχουμε πρόβλημα, γιατί ὁ τελευταῖος τροχαῖος ἀρχίζει μὲ ἀναλελυμένο μακρόχρονο (δηλ. δύο βραχύχρονες: «-έν' ἐς»). Νοηματικά ἡ φράση «*φίλτερα ἢ*» ἀντιστοιχεῖ στοῦ «*φίλτερα γέννηται*», ποὺ προηγεῖται. Βέβαια τὴν πρώτη φορά ὁ τύπος «*φίλτερα*» κεῖται ἐπιθετικά (coll. «κύματα»), ἐνῶ τὴ δεύτερη – κατὰ τὴν ἀνάλυσή μας – ἐπιρρηματικά («*ἢ φίλτερα*»). Ἀλλὰ αὐτὸ δὲν μᾶς δυσκολεῖ. Ἐπίσης σημειώνουμε πῶς ὁ πληθυντικός ἀριθμὸς («*φίλτερα*», ἐνῶ θὰ περίμενε κανεῖς ἐνικό) δὲν μᾶς προβληματίζει, γιατί γνωρίζουμε πολλές ἀντίστοιχες περιπτώσεις: Γ110 «ὅπως ὅχ' ἀριστα γέννηται», Ἡρόδ. 7,237 «λέγει τὰ ἀριστα ἔλπεται εἶναι», Θουκ. 4,68 «ὥς τὰ βέλπιστα συμβουλευόντες ἰσχυρίζοντο» κ.ά.. Ὡστε ὁ ἑνατος στίχος τοῦ παραπάνω ποιήματος διορθώνεται – κατὰ τὴν ἀνάλυσή μας – ὡς ἑξῆς:

«*Φίλτερ' ἡπείρου γέννηται, τοῖσι δ' ἢ (sc.φίλτερα) ἰέν' ἐς ὄρος*».

III. Τὸ τρίτο προβληματικὸ σημεῖο βρίσκεται στοῦ Θεόγνη, 127.²⁰ Ἄς δοῦμε τὰ συμφραζόμενα:

Οὔτε γὰρ εἰδείης ἀνδρὸς νόον οὔτε γυναικός, 125
 πρὶν πειρηθείης ὥσπερ ὑπόζυγιου,
 οὔδ' ἐκεν εἰκάσαις ὥσπερ ποτ' ἐς αὔριον ἐλθών·
 πολλάκι γὰρ γνώμην ἐξαπατῶσ' ἰδέαι.

Προβληματικὴ εἶναι ἡ φράση «ὥσπερ... ἐλθών». Οἱ ἐκδότες δοκίμασαν διάφορες λύσεις: Ὁ Merkelbach ἀντικατέστησε τὸ «ὥσπερ» τοῦ στ.127 μὲ τὴ λέξη «εἶδος», ὁ West ἔθεσε τὸ χωρίον «inter cruces», ὁ Radermacher ἔγραψε «ποτ' ἐσω ῥιον», ὁ Bergk «ποτὶ χωρίον» καὶ alii alia.²¹ Ἄς δοῦμε ὁμως καὶ τὶ ἔγραφαν οἱ κώδικες: Ὁ A «ποτ' ἐς ὠριον», ὁ O (a. corr.) «ποτε σώριον», ἐνῶ οἱ O(p.corr.) XUrl «ποτ' ἐσώριον» (βλ. Παπαδημητρίου). Κατὰ τὴ γνώμη μας ἡ χειρόγραφη παράδοση ἔπρεπε νὰ ληφθεῖ σοβαρότερα ὑπ' ὄψη (μὲ τὴν κατάλληλη «ἀνάγνωση» ἀσφαλῶς). Ἐξ ἄλλου θὰ ἔπρεπε νὰ ἐξετασθοῦν προσεκτικότερα τὰ συμφραζόμενα: Στους στίχους 125-26 ὑπάρχουν δύο ἀρνητικὲς προτάσεις (οὐδέ... οὐδέ), μὲ δύο «καταφάσεις» (πειρηθείης... ἐλθών). Ἐνῶ ὁμως στὴν πρώτη περιπτώσιν ἡ ἀρνήσις ἔχει σὰν συμπλήρωμα χρονικὴ πρότασις (καὶ παρομοίωσις), στὴ δεύτερη περιπτώσιν διαβάζουμε μόνο τὴν παρομοίωσις. Προσωπικὰ πιστεύουμε πῶς ἡ δεύτερη παρομοίωσις δὲν ἔχει θέση ἐδῶ (ἀντίθετα

20. Βλ. Παπαδημητρίου, σελ.113, πρβλ. D. Young, *Theognis*, Lipsiae, B.G. Teubner, 1961, σελ.9. Diehl, Fasc. 2, σελ.10.

21. Βλ. ὁ.π., κριτ. υπόμνημα. Ἀπὸ τίς ἄλλες διορθώσεις ἀξιοσημείωτες εἶναι οἱ: «Ποτ' ἐς ὠριον» τῶν Camerarius-Turnebus, βλ. Στ. Κορρέ, Ἄρχ. Ἑλλ. Λυρικοὶ Α', Θεογόνοδος Ἐλεγειαί, Ἀθήνα, 1949, σελ.106, υπόμνημα, καὶ «ποτ' ἐς αὔριον» τοῦ Ellis, τὴν ὁποία – ὅπως εἶδαμε – υιοθετεῖ καὶ ὁ κ. Παπαδημητρίου.

ή πρώτη είναι αναγκαία γιατί επεξηγεί τη χρονική πρόταση). Ἡ δευτέρα παρομοίωση πού διαβάζουμε κατα τή γνώμη μας δημιουργήθηκε ἀπό διπτογραφία τοῦ «ὥσπερ» τοῦ στ.126. Στό στ.127 ἀπαιτεῖται *ἐξηγητὴ μένῃ πρότασιν*, σάν συμπλήρωμα τῆς δευτέρας ἀρνήσεως, ἀκριβῶς ὅπως συμβαίνει στὴν προηγούμενη περίπτωση. Βέβαια ἡ ἀντικατάσταση τοῦ δευτέρου «ὥσπερ» μὲ ἄλλο σύνδεσμο δὲν συνεπάγεται καὶ μεταβολὴ τοῦ «ἐλθών», ἀφοῦ καὶ τώρα ἔχουμε μετοχικὴ πρόταση (ἀντὶ ἐγκλιτικῆς), ὅπως καὶ προηγουμένως. Στὴ θέση τοῦ δευτέρου «ὥσπερ» (διπτογραφία ὅπως εἶπαμε) ὑποστηρίζουμε πῶς ὑπῆρχε «εἰ μὴ» (οὐδὲ... εἰ μὴ). Ἐνῶ ὁμως ἀντικαθιστοῦμε τὸ σύνδεσμο (λόγω τῆς διπτογραφίας), ἀντίθετα διατηροῦμε στὴ συνέχεια τὴ χειρόγραφη παράδοση, ἀλλὰ μὲ κατάλληλη «ἀνάγνωσιν», ὅπως εἶπαμε: Ἡ γραφὴ τῶν χειρογράφων – ὅπως εἶδαμε – ἔδινε τὸν τύπο «ΩΡΙΟΝ», πού ἀποδόθηκε «ῶριον» ἢ «ῳριον» μὲ τὴν ἔννοια τοῦ «αὔριον». Ἄλλὰ στό «αὔριον» εἶναι ἀδύνατο νὰ ἔλθεις, ἐνῶ εἶναι δυνατό νὰ «πειρηθῇς, ὥσπερ ὑποζυγίου, ἀνδρὸς-γυναικὸς νόον». Παρόμοια πρέπει νὰ ἄφηνε ὁ ποιητὴς τὴ δυνατότητα νὰ «εἰκάσῃς (νόον)», «εἰ...», δηλαδὴ μὲ κάποιο ἐνδεχόμενο, πού θὰ μᾶς τὸ ἔδινε ὁ τύπος «ΩΡΙΟΝ». Ἐπειδὴ ὁ Θέογνης εἶναι «δωριεὺς», εἶναι δυνατόν νὰ ἀναγνώστηκε ἐδῶ ὁ δωρικὸς τύπος «ῳριον»=οὔριον (sc. ἄνεμον),²² ἐνῶ τὰ χειρόγραφα στὴν πραγματικότητα θὰ ἔγραφαν «οὔριον». Ὁ στίχος 127 λοιπόν, ὅπως τὸν διορθώνουμε, ἔχει ὡς ἑξῆς:

Οὐδὲ κεν εἰκάσαις, εἰ μὴ ποτ' ἔς οὔριον (ἢ «ῳριον») ἐλθών.

Ἡ ἔρμηνεια τῆς φράσης «εἰ μὴ ποτ' ἔς οὔριον (sc. ἄνεμον) ἐλθών» εἶναι εὐκόλῃ: Ἐκτός ἂν σ' εὐνοήσῃς ἡ τύχη, δηλαδὴ μεταφορικὰ ὁ οὔριος ἄνεμος ἀποδίδει τὴν εὐνοία τῆς τύχης (ἢ τῶν θεῶν). Γίνεται δηλαδὴ διάκρισις τοῦ «εἰδέναι» (ἂν «πειρηθῇς», ἂν ἀποκτήσεις ἐμπειρία) ἀπὸ τὸ «εἰκάζειν» (ἂν σ' εὐνοήσῃς ἡ Τύχη, γιατί ἡ εἰκασία στηρίζεται στὴν τύχη, καὶ κατὰ τοῦτο διακρίνεται ἀπὸ τὴν «πειραν», πού παρέχει τὸ «εἰδέναι»). Ἔτσι ἔχει κανεῖς τὸ δίλημμα: «Πειρηθεῖναι-εἰδέναι» ἢ «ἔς οὔριον ἐλθεῖν (sc εὐνοηθῆναι ὑπὸ τῆς Τύχης) – εἰκάσαι (sc. ὀρθῶς)».

IV. Ὁ τέταρτος καὶ τελευταῖος "locus suspectus" πού θὰ μᾶς ἀπασχολήσει, βρίσκεται στό στίχο 34 τοῦ frg.1D=13W (τῆς ἐλεγείας «εἰς ἐαυτὸν») τοῦ Σόλωνα.²³ Καὶ ἐδῶ τὸ κείμενο παρουσιάζει προβλήματα. Ἀς δοῦμε τὰ συμφοραζόμενα:

Θνητοὶ δ' ὥδε νοεῦμεν²⁴ ὁμῶς ἀγαθὸς τε κακὸς τε,
+ ἐνδὴνην +²⁵ αὐτὸς δόξαν ἑκαστος ἔχει,

22. Βλ. LSJ sv. «ῳριος», πρβλ. I. Σταματακοῦ, *Λεξικὸν τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς Γλώσσης* s.v..

23. Βλ. Σκιαδᾶν, σελ. 149, 156-157, πρβλ. Παπαδημητρίου, σελ.86, Diehl, Fasc. 1, σελ. 23.

24. Ὁ κ. Παπαδημητρίου υιοθετεῖ τὴ διόρθωσις τοῦ West «νοέομεν».

25. Ὁ κ. Παπαδημητρίου δέχεται τὴ διόρθωσις Buchner-Theiler «εὐ ρεῖν ἦν» (βλ. κριτικὸ ὑπόμνημα s.v.)

πρίν τι παθεῖν τότε δ' αὖτις ὀδύρεται ἄχρι δὲ τούτου...35

Προβληματική είναι ἡ ἀρχὴ τοῦ στίχου 34.²⁶ Τὸ νόημα βέβαια εἶναι σαφές: Οἱ θνητοί, «πρίν τι παθεῖν», νομίζουν ὅτι ἡ «δόξα» (γνώμη) τους εἶναι σωστή, συνεπῶς δὲν περιμένουν τὴν τιμωρία τῶν θεῶν. Ἀργότερα ὁμως διαψεύδονται.

Ἄς ἐξετάσουμε τὴν ἀρχὴ τοῦ στ.34. Ὑποστηρίχθηκαν πολλὲς γνώμες. Ἡ πιὸ συντηρητικὴ εἶναι τοῦ Kalinka, ποὺ δέχεται τὴ χειρόγραφη παράδοση (στὴν παραλλαγὴ μὲ τις διαχωρισμένους λέξεις, δηλαδὴ «ἐν δὴν ἦν»), καὶ ἐρμηνεύει «*intus diu suam quisque opinionem habet*».²⁷ Ἀπὸ τις διορθώσεις ποὺ προτάθηκαν σημειώσουμε τις ἐξῆς: Reinhardt «*σπεύδειν*» (sc. *ἡμεῖς οἱ θνητοί*) = νὰ ἐπιδιώξουμε μὲ ζῆλο,²⁸ Büchner-Theiler «*εὐρεῖν ἦν*» («*εὐρεῖν* ἤδη ὁ Schneidewin»), ποὺ τὴ δέχεται καὶ ὁ West,²⁹ Ziegler «*ἐρδεῖν*», ἢ *ἐρδων ἦν*,²⁹ Beutler «*εὐ(=οὐ) δεινὴν*»,³⁰ Ahrens «*εὐθηνεῖν*»,³¹ Hermann «*αἰνεῖν ἦν*»,³² Sitzler «*ἀνδάνει ἦν*»,³³ καὶ H. Stephanus «*ἐσθλὴν δ' εἶς*». ³⁴ Τέλος συμπληρώνουμε τὸ «πανόραμα» μὲ τὴν εἰκασία τοῦ κ. Σκιαδᾶ ³⁵ «*ῖσχειν ἦν*». Οἱ πολυάριθμοι γνώμες ἀποδεικνύουν ὅτι δὲν ἔχει δοθεῖ ικανοποιητικὴ λύση στὸ πρόβλημα. ³⁶ Ἐπομένως ὑπάρχει ἔδαφος γιὰ νέες ἀπόψεις.

Ἡ προσωπικὴ μας γνώμη εἶναι ὅτι τὸ κείμενο πρέπει νὰ διορθωθεῖ ὡς ἐξῆς: «*Εὐ εἶν' ἦν*» (sc. *δόξαν ἕκαστος ἔχει*). Ἡ διόρθωσή μας στηρίζεται στὴ γραφὴ τοῦ κῶδ. Β «*δεῖν ἦν εἶς (αὐτοῦ)*». Λαμβάνουμε ἐπίσης ὑπ' ὄψιν τὴν παρατήρηση τοῦ Wilamowitz³⁷ ὅτι στὴν προκειμένη περίπτωσις χρειάζεται ἀπαρέμφατο, ἀντικείμενο τοῦ «*νοεῦμεν*» (ἄλλωστε οἱ πλεῖστοι διορθωτὲς υἱοθέτησαν ἀπαρέμφατο). Ὑποκείμενο τοῦ ἀπαρεμφάτου εἶναι ἡ ἀναφορικὴ πρόταση (*ἦν... δόξαν... ἔχει*). Ἡ φράσις «*εὐ εἶναι*»³⁸ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὴ φράσις «*εὐ ἔχειν*». ³⁹ Παλαιογραφικὰ τέλος, ὁ παραδεδομένος τύπος «*ΕΝΔΗΝΗΝ*» δὲν ἀπέχει πολὺ τοῦ «*ΕΥ ΕΙΝ ΗΝ*».

26. Ὁ κ. Σκιαδᾶς τὴ χαρακτηρίζει «ἀπαράδεκτη» (βλ. σελ.156).

27. Βλ. Σκιαδᾶν, ὁ.π..

28. Ὁ.π..

29. Ὁ.π., πρβλ. Παπαδημητρίου, ποὺ ἐπίσης τὴν υἱοθετεῖ.

30. Βλ. E. Diehl, *Anthologia Lyrica graeca*: Fasc. I, Lipsiae, B.G. Teubner, 1954, σελ.23, κριτ. ὑπόμν..

31. Ὁ.π..

32. Ὁ.π., πρβλ. Σκιαδᾶν.

33. Βλ. Diehl, ὁ.π..

34. Βλ. Th. Gaisford, *P.M.Gr.*, II, Lipsiae, 1823, σελ.136.

35. Σελ. 157.

36. Βλ. καὶ Σκιαδᾶν, σελ.156.

37. Ὁ.π..

38. Βλ. Αἰσχύλου Ἀγαμ. 216 «*εὐ γὰρ εἶη*», Εὐρ. Ἴφιγ. ἐν Αὐλ. 396 «*εὐ... ἔσται*», Στράβ. 14, p.658 «*εὐ σοι εἶη*» κ.ἄλλ..

39. Βλ. Ἀθην. 13, p. 569f «*οὐκ εὐ σεαυτοῦ τυγχάνεις ἔχων*» κ.ἄλ..

SUMMARY

Christos Xydas, *Loci Lyrici Emendandi*

Two books about ancient Greek Lyric Poets, which were published recently by Professors of the University of Athens, caused this essay, about four problematic passages. Hereby I am going to suggest new "lectiones" for them:

I. Mimnerm, frg. 13D=14W, 11:

"Οτ' αὐγῇσιν φέρετ' ὠκέος ἠελίοιο.

My suggestion is: «"Οτ' αὐγῇ συμφέρετο (sc. κεῖνος)». The composite verb «συμφέρομαι» is usual in battle cases. Besides, sense becomes clear now: "He rushed (in battle) as soon as dawn gave light," that is he was very brave to be the first who rushed in battle.

II. Archiloch, frg. 74D=122W, 9:

Φίλτερ' ἡπείρου γένηται, τοῖσι δ' + ἡδὺ ἦν + ὄρος.

The manuscript had «ηειν», where I see «ῆ (sc. φίλτερα) ἰέν' ἐς (ὄρος)». «Φίλτερα ῆ» corresponds to previous «φίλτερα γένηται».

III. Theognis, 127:

Οὐδὲ κὲν εἰκάσαις ὥσπερ ποτ' ἐς αὔριον ἐλθών.

I suggest that this «ὥσπερ» is a dittography, so it must be substituted by «εἰ μή», because we need an independent clause. I suggest further that the phrase «ἐς αὔριον» must also be substituted by «οὔριον» (sc. ἄνεμον), that is "fortune." There is a contrast between «εἰδέναι» (if «πειρηθείης») and «εἰκάζειν» (if "you are favoured by fortune").

IV. Solo, «εἰς ἑαυτόν» frg. 1D=13W,34:

+ Ἐνδόνην + αὐτὸς δόξαν ἔχει.

My suggestin is «εὖ εἶν' ἦν (sc. δόξαν ἕκαστος ἔχει)». Cod. B had «δαινὴν εἶς» and Wilamowitz remarked that an infinitive is needed. The phrase «εὖ εἶναι» corresponds to «εὖ ἔχειν». Besides «ΕΥ ΕΙΝ ΗΝ» (EYEINHN) is similar to «ΕΝΔΗΝΗΝ».